

UCHUNCHI RENESANS: TA'LIM JARAYONINI RIVOJLANTIRISHDA MULTIMEDIANING O'RNI VA ROLI

Shermanov Isobek Chilmamatovich

Dotsent, PhD

O'zbekiston-Finlandiya pedagogika instituti

shermanov1983@mail.ru

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14179942>

Annotatsiya: Ushbu maqolada mediata'limning asosiy shakllari, qo'llaniluvchi sohalarining o'ziga xos jihatlari, mediata'lim usullari haqida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: renesans, uchunchi renesans, media, mediata'lim, multimedia, ta'limda iste'mol va qoniqish.

O'zbekiston Respublikasi o'z mustaqilligini qo'lga kiritib, jahonning rivojlangan davlatlari qatoridan o'zining munosib o'rnini egallashi sari dadil qadamlar bilan ilgarilab borar ekan, shubhasiz, shu mustaqillikka va uning porloq istiqbolini ta'minlovchi inson omillarining ahamiyati tobora ortib boraveradi. Shuning uchun ham, mustaqilligimizning ilk damlaridanoq, respublikamiz hukumati tomonidan mutaxassislar tayyorlash, yoshlarga tegishli ta'lim-tarbiya berish masalalariga alohida e'tibor berib kelmoqda. Talim tizimini rivojlanishi, barkamol shaxsga ta'lim-tarbiyani to'g'ri berib borish jonkuyar pedagoglar qo'lidadir. Shunday ekan, ularning kasbiy tayyorgarliklari, bajaradigan vazifalarini to'g'ri tashkil etish masalasi ahamiyatga molikdir.

Hozirgi davrda pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, ularning mahoratlarini yanada yuksaltirish, shart-sharoitlar yaratishga katta ahamiyat berilmoqda. Bu esa kasb ta'limi o'qituvchilarga yuksak darajada mas'uliyat yuklaydi, eng avvalo pedagog uchun darsning sifat va samaradorligiga erishish muhim masalaga aylanmog'i zarur[1].

Ta'lim tizimi barcha bo'g'inlarining axborot texnologiyalaridan foydalanishi ta'limning axborotlashuvida kundalik talabni keltirib chiqaradi, bu esa, o'z navbatida kasb ta'limi o'qituvchisidan yangi axborotlar muhitida bimalol ishlay oluvchi ko'nikmalarni o'zlashtirishni talab etadi.

Ma'rifatli jamiyatni barpo etish, buyuk allomalarimizning azaliy orzusi bo'lganligini mustaqillik sharofati tufayli va uni amalga oshirish uchun barcha shart-sharoitlar yuzaga kelganligini inobatga olgan holda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev o'zining "O'zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining o'ttiz ikki yilligiga bag'ishlangan tantanali marosimda so'zlagan nutqida "Men doimo ta'lim, ta'lim, muallim, mualim"[2], deb ta'kidlashi bejiz emas edi. Shuningdek, "Ma'naviy yetuk, barkamol avlodni tarbiyalash, ta'lim-tarbiyani rivojlantirish, ma'rifatli jamiyatni barpo etish asosida taraqqiyot strategiyasini ro'yobga chiqaradigan yangi shaxsni voyaga yetkazish – pirovard maqsadi inson manfaatlarini ta'minlash bo'lgan islohotlarimizning eng muhim vazifalaridandir"[1, 290] degan ko'rsatmalari demokratik jamiyatni barpo etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Mamlakatimiz va chet elda ishlab chiqilgan mediata'lim modellarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

- asosan media-ta'limning madaniy, estetik, ijtimoiy -madaniy nazariyalariga asoslangan ta'lim va axborot modellari (nazariya va tarixni o'rganish, media -madaniyat tili va boshqalar);
- tarbiyaviy va axloqiy modellar (axloqiy, diniy, falsafiy muammolarni ommaviy axborot

vositalari asosida ko'rib chiqish), asosan axloqiy, diniy, mafkuraviy, ekologik va media ta'limining boshqa nazariyalariga asoslangan;

- asosan “iste'mol va qoniqish” nazariyasi va media-ta'limning amaliy nazariyasiga asoslangan amaliy-utilitar modellar (media-texnologiyani amaliy o'rganish va qo'llash);
- estetik-badiiy va madaniy nazariyaga asoslangan estetik modellar (birinchi navbatda badiiy didni rivojlantirish va media madaniyatining eng yaxshi asarlarini tahlil qilishga qaratilgan);
- ijtimoiy-madaniy modellar (asosan ijodkorning idrok, tasavvur, vizual xotira, talqin, tahlil, mustaqil, tanqidiy fikrlash nuqtai nazaridan har qanday turdagi va janrdagi matnlarga nisbatan ijtimoiy-madaniy rivojlanishi)

Shu bilan birga, bu modellar va nazariyalar har doim ham sof shaklda mavjud emas, lekin ko'pincha o'zaro bog'liqdir.

Ommaviy axborot vositalarining keng tarqalishi, yangi axborot texnologiyalarining paydo bo'lishi, bizning fikrimizcha, zamonaviy sharoitda deyarli barcha mavjud mahalliy va xorijiy media -ta'lim modellarini muvaffaqiyatli qo'llash va ishlab chiqish, ularni birlashtirish va sintez qilish imkonini beradi.

Media ta'limi Yu.N.Usovnining fikriga ko'ra, “o'quvchi shaxsini rivojlantirishda ommaviy axborot vositalari va axborotdan (bosma, radio, kino, televidenie, video, kompyuter texnologiyalari, fotografiya) foydalanish tizimi”[3].

Rivojlanish tizimining o'zi, bilimlarni to'playdigan an'anaviy ta'lim mavzularidan farqli o'laroq, birinchi navbatda, o'quvchining hissiy va intellektual rivojlanish jarayonini, uning imkoniyatlarini simulyatsiya qiladigan badiiy va ijodiy faoliyat amaliyotini nazarda tutadi. Shuningdek, "audiovizual madaniyat kontseptsiyasi maktab o'quvchisining ekran san'ati asosida estetik rivojlanish darajasining ma'lum tizimi sifatida: ehtiyojlar, ta'lim, audiovizual tafakkur" kiritildi.

Kontseptual asos: media ta'limining estetik va madaniy nazariyasi.

Maqsad: badiiy media matnlari asosida shaxsiy rivojlanish.

Vazifalar: tomoshabinlarni estetik, audiovizual, emotsional intellektual tarbiyalash, rivojlantirish:

- har xil faol fikrlash turlari (obrazli, assotsiativ, mantiqiy, ijodiy);
- media – matnlarni idrok etish, talqin qilish, tahlil qilish, estetik baholash ko'nikmalari;
- ekran, an'anaviy san'at va ommaviy axborot vositalari asarlari bilan muloqotda foydalanish uchun ommaviy axborot vositalarining tilini o'zlashtirish zarurati;
- olingan ma'lumotlar, badiiy va ijodiy faoliyatda og'zaki muloqotga ehtiyoj;
- multimedia, audiovizual va yozma matnlar ko'rinishidagi kommunikatsiya texnologiyalari yordamida sinfda olingan bilimlarni, turli xil san'atni, atrofdagi dunyoni idrok etish natijalarini uzatish qobiliyati[4].

Tashkiliy shakllar: o'quvchilarning o'quv, darsdan tashqari va bo'sh vaqtlarida media ta'limini joriy etish. Shu bilan birga, “faoliyatning to'rt turi ajratiladi: 1) ekran san'ati, ularning ijtimoiy hayotda ishlash qonuniyatlari haqidagi bilimlarni o'zlashtirish; 2) hikoyaning makon-zamon shaklida ochilgan mafkuraviy va badiiy mazmunini idrok etish; 3) sezish natijalarini talqin qilish, ekran san'ati asariga estetik baho berish; 4) ekran san'ati sohasidagi badiiy va ijodiy faoliyat”.

Media ta'lim usullarini quyidagilarga ko'ra tasniflash mumkin: olingan bilim manbalari: og'zaki (ma'ruza, hikoya, suhbat, tushuntirish, munozara); vizual (media matnlarini tasvirlash va namoyish qilish); amaliy (ommaviy axborot materiallari asosida har xil turdagi amaliy vazifalarni bajarish). Kognitiv faollik darajasi bo'yicha: tushuntirish va tasviriy (o'qituvchi ommaviy axborot vositalari haqida ma'lum ma'lumotlarni etkazadi, tinglovchilar tomonidan bu ma'lumotni qabul qilish va o'zlashtirish); reproduktiv (o'quvchilar ularni hal qilish texnikasini o'zlashtirishi uchun o'qituvchi tomonidan ommaviy axborot vositalari asosida turli mashqlar va topshiriqlarni ishlab chiqish va ishlatish), muammo (tanqidiy fikrlashni rivojlantirish maqsadida muayyan vaziyatlar yoki media matnini muammoli tahlil qilish); qisman qidirish yoki evristik, tadqiqot (qidiruv va ijodiy o'quv faoliyatini tashkil etish). Media matnlarini idrok etish va tahlil qilish jarayoniga, o'yin-ijodiy faoliyat davrlariga, videotasvirga olish bo'yicha amaliy mashg'ulotlarga va boshqalarga ustunlik beriladi.

Media-ta'lim dasturi mazmunining asosiy bo'limlari ("media -agentliklar", "media toifalari", "media -texnologiyalar", "media tili", "media -vakolatxonasi" kabi media -ta'limning asosiy tushunchalarini o'rganish bilan bog'liq):

- media ta'limiga kirish;
- maktab o'quvchilarining media ta'limidagi ekran voqeligi;
- inson - muhit - uni rivojlantirish, tushunish va identifikatsiyalash imkoniyatlari;
- atrofdagi dunyoning rivojlanishini, inson ongini modellashtirishni yaxshilaydigan texnologiyalar;
- raqamli ming yillik - sivilizatsiyaning yangi bosqichi.

References:

1. Mirziyoyev Sh. Yangi O'zbekiston taraqqiyot strategiyasi. To'ldirilgan ikkinchi nashr. Toshkent, "O'zbekiston", 2022-yil, 464bet.
2. Mirziyoyev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. T.: O'zbekiston, 2020. 329-b.
3. Abdullajonova, N. N., & Tursunaliyev, E. (2022). Informatika darslarida mediamatnlar taxlili. *Ta'lim fidoyilari*, 4, 10-15.
4. Jo'rayev N.M, Abdullajonova N.N, Infografik g'oyalarni rivojlantirishning turli yo'llari, *Ta'lim fidoyilari*, 6, 190-195.
5. Абдуллажонова Н. Н. (2016). Портфолио в качестве инструмента для оценки совокупного воздействия. *Современная система образования: опыт прошлого, взгляд в будущее*, (5), 30-33.
6. Chilmamatovich, Shermanov Isobek. "FIN TA'LIM TIZIMINING O'ZBEK TA'LIM TIZIMIGA ISLOH QILINISHI SABABLARI." *Ustozlar uchun* 57.4 (2024): 39-42.
7. Chilmamatovich, Shermanov Isobek. "HISTORY AND METHODOLOGY OF BIOGEN TECHNOLOGIES (ONTOLOGICAL-EPISTEMOLOGICAL ANALYSIS)." (2023).
8. Shermanov, Isobek. "BIOETIKA: FAN-TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQUV JARAYONIDAGI AHAMIYATI (ijtimoiy-falsafiy tahlil)." *Farg'ona davlat universiteti* 1 (2023): 194-194.
9. Chilmamatovich, Shermanov Isobek. "Main tasks in the material and spiritual transformation of biotechnological processes." *Asian Journal Of Multidimensional*

Research 12.7 (2023): 24-30.

10. Шерманов, Иsobek. "Ижтимоий тараққиётда биотехнологик жараёнларни шакллантириш: муаммо ва таклифлар." *Общество и инновации* 3.6 (2022): 64-69.
11. Chilmamatovich, Shermanov Isobek. "БИОТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАР ТАРАҚҚИЁТИДА МОДДИЙ ВА МАЪНАВИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ УЙЎУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ." *PHILOSOPHY AND LIFE INTERNATIONAL JOURNAL* SI-1 (2022).
12. Шерманов, И. "МИЛЛИЙ ИЖТИМОЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ ВА УНИНГ МУСТАҚИЛ ИЖТИМОЙ ТАРАҚҚИЁТДА ТУТГАН ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ." *ВЕСТНИК КАРАКАЛПАКСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМЕНИ БЕРДАХА* 35.2 (2017): 103-104.
13. Шерманов, Иsobek Чилмаматович. "СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ: ОСНОВЫ МАТЕРИАЛЬНОГО И ДУХОВНОГО СООТНОШЕНИЯ." *Актуальные научные исследования в современном мире* 3-7 (2017): 142-146.
14. Shermanov, Isobek Chilmamatovich. "DIALECTIC AND SINERGETIC PECULIARITIES OF MATERIAL PRODUCTION PROCESS." *Theoretical & Applied Science* 2 (2017): 81-86.
15. Шерманов, И. Ч. "ИЖТИМОЙ ТАРАҚҚИЁТДА МАЪНАВИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ФАЛСАФИЙ МЕТОДОЛОГИК АҲАМИЯТИ." *ILMIY XABARNOMA*: 44.
16. Негматова, Шахзода, and Хасан Орипов. "Проблемы формирования интернет-грамотности среди молодежи." *Наука и образование сегодня* 5 (6) (2016): 37-39.
17. Negmatova, Shakhzoda Shukhratovna, and Nodirjon Ergashevich Togaev. "Diversity in social development." *Школа Науки* 5 (2019): 43-45.
18. Негматова, Шахзода, and Хасан Вахобович Орипов. "Влияние глобальных кризисов на духовность человека." *Достижения науки и образования* 10 (32) (2018): 33-35.
19. Negmatova, Shahzoda. "Competition between political parties in Uzbekistan." *European Journal of Humanities and Social Sciences* 1 (2016): 25-27.
20. Negmatova, Shahzoda Shuxratovna. "Legal processes of ensure of socio-economic competition." *The Fourth International Congress on Social Sciences and Humanities*. 2015.
21. Shukhratovna, Negmatova Shakhzoda, and Oripov Khasan Abdivakhobovich. "The influence of intellectual competition to social development in the 21st century." *European science* 7 (49) (2019): 44-47.
22. Shukhratovna, Negmatova Shakhzoda. "A Paradigm of Synergetics and Nonlinear Thinking." (2023).
23. Shukhratovna, Negmatova Shakhzoda. "Modern Scientific Thinking: Innovative And Euristic Aspects." *The American Journal of Social Science and Education Innovations* 3.10 (2021): 13-17.
24. Negmatova, Sh Sh. "THE CONCEPT OF COMPETITION IN THE SCIENTIFIC COMMUNITY." *Актуальные направления фундаментальных и прикладных исследований*. 2016.
25. Negmatova, Shahzoda Shuxratovna. "MORAL NORMS OF THE ECONOMIC COMPETITIVE." *Teoretičeskâ i prikladnaâ nauka* 7.27 (2015): 44-47.